

Şerif Benekçi'nin Romanlarında İnsan ve Toplum

Hakan Değirmenci*

Özet

Ünü çapını aşamamış romancılarımızdan biri olan Şerif Benekçi, beş romanı, değişik dergi ve gazetelerde yayınlanmış yüzlerce hikâye, deneme ve sohbet yazılarında sergilediği sanatkârlığıyla son dönem Türk edebiyatının seçkin yazarlarından biridir.

Fransız natüralisti Emile Zola'nın belirttiği gibi, roman yol boyunca gezdiren bir dikiz aynası gibidir. O aynada hayata dair her şeyi görmek mümkündür. Bu durumda insan ve toplum kavramları da aynadan yansiyacak önemli başlıklardan ikisi olarak karşımıza çıkacaktır. Nihayetinde insan ve insanların oluşturduğu toplum, roman sanatında bir materyal unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, sessiz sedasız yayınlanan romanlarıyla özellikle entelektüel çevrelerin dikkatlerini çeken yazarın romanlarında insan ve toplum meselesinin nasıl ele alındığı incelenmiş; buradan hareketle bireyin biyolojik varlığının yanı sıra değişik açılardan psikolojik yönleri de irdelenmiş ve Türk toplumunun son elli yılda yaşadıkları, sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : roman, insan, toplum

Abstract

One of our novelist, hadn't been able to exceed its own limits, Serif BENEKÇİ is among the most distinguished writers of the Modern Turkish Literature with the attitude that he display artistry in his five books, hundreds of stories, which were take place in different magazines and newspapers.

As French novelist Emile Zola says " novel is mostly like a rearview mirror possible to see everything about life" In this state, man and society concepts confronts as the two of the most important headlines which will reflect from the mirror. Nonetheless, yet we see the man and the society as a material of novel writing style.

In this study, how the writer deal with the problems of man and society in his quietly and unobtrusively printed books, which were especially take attentions of intellectual groups, is analyzed. From starting from that point, in addition to the biologic existence of man in his/her psychological aspects are scrutinized and the last fifty years of Turkish society's is tried to analyzed with their causes and consequences.

* Okutman, Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
E-Posta : hakan4306@mynet.com

Key Words : novel, human, community

Giriş

İnsan, yaşadığımız hayatın merkezinde yer alması nedeniyle, üzerinde en çok durulan varlıktır. İnsanın -belki de- dikkate alınır ilk özelliği de biyolojik bir varlık olmasıdır. Nitekim her insan doğacak, yaşayacak ve ölecektir. Bu çalışmamızda insanı dışarıdan çevreleyen ve şekillendiren amilleri psikolojik, sosyolojik, tarihî, iktisadî ve mistik yönleriyle ele almaya çalışacağız. Yazarın insan anlayışını ortaya koyarken, hayat-insan ilişkilerinin romanlarda nasıl işlendiği, çalışmamızın hareket noktasını teşkil edecektir. Şehir ve köy kültürü arasında kalan Türk insanının bocalayışı, yaşanan kültür çatışmaları ve bunların bireyler üzerindeki tesirleri, insani ve toplumsal süreçler bağlamında ele alınacaktır.

Çalışmamızın bir diğer odak noktası da toplum meselesidir. Sosyolojik analizlerle yazarın toplum kavramını hangi açılardan değerlendirdiği, toplumun hangi sorunları üzerinde yoğunlaştığı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Özellikle köy toplumlarının kültürel değişimi üzerinde durulacak; din görevlisi, öğretmen ve jandarma tipleri ve bu bağlamda gündeme gelen bir takım sorunlar genel sosyoloji, tarih ve ekonomi bilimlerinin ışığında değerlendirilecektir. Bu esnada toplumsal tabakalaşma kavramı ve bu kavramla birlikte akla gelen bazı meseleler neden-sonuç ilişkisi içinde analiz edilecektir.

Özet bölümümüzün ikinci paragrafında da belirttiğimiz gibi, roman, hayata dair her şeyin işlendiği geniş bir dünyadır. Dolayısıyla roman incelemeleri, toplumsal çözümlenmelerde ve toplumsal tarih araştırmalarında bize veriler sağlayabilecek önemli bir kaynaktır. Bu çalışmamızda söz konusu romanlardan hareketle, bir Doğu derinliği taşıyan, diğer taraftan da önemli ölçüde Batı perspektifine sahip olan Türk toplumunun son yarım asırda yaşadığı medeniyet krizine ışık tutmak temel amacımızdır.

İnsan

Şerif Benekçi, kendisiyle yapılan bir röportajda “İnsanı ve onun varlığını ciddiye almak gerekir... İnsanoğlu, yerin ve göğün yüklenmekten kaçındığı emaneti kucaklaması ve varoluşun ön sırasında durması hasebiyle en çarpıcı iniş ve çıkışları kendinde toplar” (Taşdelen, 1990; 69). demektedir. Ona göre, insan, kâinatın en önemli ögesidir; bütün kâinat, onun içindedir. Bu nedenle insanın varlık sahnesindeki mücadelesi dramatiktir ve yazar, insanı anlatırken bu durumu göz önünde bulundurmuş, onun gel-gitlerle dolu serüvenine dikkatleri çekmek istemiştir.

Benekçi'nin romanlarına bakıldığında anlatılan insan tiplerinin, bazı küçük ayrıntılar dışında, genellikle aynı özellikleri taşıdıkları görülür. Benekçi'nin çizdiği insan tipleri, merkezi kahramanlar ile yardımcı kahramanlar bakımından keskin bir ayrılık gösterir. Daha on iki yaşındayken babasını kaybeden Benekçi, hayatla çocuk yaşta tanışmış ve şuuru genç yaşta dul kalan bir annenin yalnızlık ve yoksulluk ortamında uyanmıştır. Belki bu nedenle romanlardaki merkezi kahramanlar son derece aktif, mücadeleci, dışa dönük ve aydın tiplerdir. Denilebilir ki romanlardaki merkezi kahramanlar, yazarın çocukluğundan itibaren orta yaş dönemine doğru kendi ruh ve düşünce gelişiminin aşamalarını yansıtır.¹ Yazar, bu kişilerin psikolojik bunalımlarını, ruhlarında esen fırtınaları, hayata karşı duruş ve mücadelelerini vermeye çalışırken anlatıcı kimliğini gizlememiş, bir bakıma Şerif Benekçi'yi anlatmıştır. Buna karşılık, yardımcı kahramanlar genellikle içine kapanık, pasif, olaylar karşısında çekingen ve şüpheli bir tip özelliği gösterirler.

Romanlarda genel olarak şehir ve köy kültürleri arasında kalan Türk insanının bocalayışı gözler önüne serilmiştir. Her iki kültürü de tam olarak benimsemeyen bu insan tipinde iki ruh, iki çehre sürekli çatışma halindedir. Karşımıza çıkan bu insan aslında Benekçi'nin kendisidir. Bir başka ifadeyle Benekçi, romanlarında, gerçek yaşamda kendi içinde taşıdığı ve sürekli çatıştığı kendi “ben”ini anlatmıştır.

¹ Şerif Benekçi ile muhtelif zamanlarda yaptığımız mülakatlardan, dergi ve gazetelerde kendisiyle yapılan röportajlardan edindiğimiz izlenimler, bizde, yazarın romanlarındaki merkezi kahramanların bazısı ile kısmen, bazılarıyla da daha belirgin şekilde özdeşleştiği kanaatini oluşturmuştur.

Kumsalı Olmayan Ada romanında Salih Bağcı, kendine ait olmayan bir çevrede, gurbette yediği vurgunla kimlik arayışına girişmiştir. Onun bu arayış esnasındaki ıstırapları romanda şöyle verilir: “Birden yüreğimin ortasında bir ağrı duydum. Kalbim paslanıyor muydu yoksa? Orada hâlâ beni izleyen tel örgüye baktım. Çürümüş kazıkları, paslanmış telleriyle, ömrünün son günlerini yaşayan bir insanı andırıyordu. Bakışlarım uzaklara, tel örgünün insanlardan ayırdığı tarlaların yeşilliğine doğru uzandı. Orada toprak, bir zamanlar pırlanta olan kalbimi hatırlatır gibi, ıslak yeşilliklerle örtülüydü” (Benekçi, *Kumsalı Olmayan Ada*, 1991; 139). Yazar, bu kısımlarda tasvirlerle kahramanının psikolojisini vermeye çalışmıştır. Roman kahramanının ruh halindeki bu gerilim, bir süre sonra kahramanın biyolojik varlığına da tesir etmeye başlar. “Tel örgü boyunca yürümeye devam ettim. Daha on adım atmadan, ağırlığımdan bir şey eksilmediğini gördüm. Dizlerim ağrıyordu. Bacaklarım çürüyor muydu yoksa? Önce bacaklarımda duyduğum ürperti, giderek bütün vücuduma yayıldı” (Benekçi, *Kumsalı Olmayan Ada*, 1991; 141) Salih Bağcı, istemediği halde itildiği bu yalan dünyadan iyice bezmiş durumdadır. “Genç adam...hayatı bir dizginle kavramanın mümkün olmadığını düşünüyordu. Bütün hücrelerim el olsa, her biri bir dizgini kavrasa da nafiye. Kaygan ve kaypak bir kürede insan yalnızsa ne yapsın? Yalnızlık Allah’a mahsus, derdi annem. Allah’a mahsus olan yalnızlığın altından kul nasıl kalsın? Ortak ve mutlak amaçlar nerede? Birliktelik, bölüşmek, omuz vermek nerede? Nerede insanlık?” (Benekçi, *Kumsalı Olmayan Ada*, 1991; 290) Böylesine fikri bunalımlar içinde çırpınan roman kahramanı, mücadele etmeyi değil, kaçmayı tercih etmiştir: “Salih, köyüne arttık dönemeyeceğini şimdi daha iyi anlıyordu. Bu yörenin, dahası bu iklimin insanı değildi” (Benekçi, *Kumsalı Olmayan Ada*, 1991; 292) Kaçmayı, bir bakıma kolay olanı tercih eden Salih Bağcı, altı ay sonra Manisa Ovası’ndan küçük bir çiftlik almış, orada küçük ve sade bir hayat sürdürmüştür. Bu, aslında toplumun baskısından ve cehaletinden bunalan Türk aydınının büyük ve genel davaların mücadelesini vermekten vazgeçip, kendi özel meselelerinin mücadelesini vermeyi tercih etmesidir.²

² *Mücadeleden vazgeçme ve kaçma* şeklinde özetlediğimiz bu tavır, Tanzimat’tan bugüne kadar bir çok romanda da işlenmiş bir temadır.

Almanya ve dolayısıyla dış göç olgusunun ele alındığı *Bir Şafak Yürüyüşü* romanında, kendi ülkelerinde bir kaşık suda birbirini boğabilecek üç ayrı insanın gurbette yaşadıkları değişim ve birbirlerini tanımlarıyla başlayan dostlukları anlatılmaktadır. Bir molla, bir milliyetçi ve bir Troçkistin ortak bir şeyleri paylaşabilecekleri ortamın yoklandığı (Tekşen, 1989; 9) romanda kahramanların gurbetin yalın hakikatleri karşısında birbirleriyle kaynaştıkları görülmektedir. Romanın ana temasını oluşturan 'yalın hakikat' fikri, "Bütün anıslarım bana aittir, fakat bu ürpertili hatırlayışlar neyin nesi" (Benekçi, *Bir Şafak Yürüyüşü*, 1995; 5) şeklinde daha romanın ilk cümlesinde okuyucunun idrakinde sunulmuş ve arkasından iklimle paralellik kurularak kahramanın psikolojisi verilmeye çalışılmıştır: "İki yıldır içinde yaşadığım iklim, mevsim asaletinden yoksundu. Hemen daima kurşun rengi bir gökyüzü, akşam saatlerinde giderek yoğunlaşan puslu bir hava bulurdum başımın üzerinde" (Benekçi, *Bir Şafak Yürüyüşü*, 1995; 5). Romanda işlenen konu, yani hayat ve insan merkezli bir takım meseleler, daha başlangıçta, romanın adında kendini hemen ele vermektedir: *Bir Şafak Yürüyüşü*. Hayata idealleriyle bağlı bir gencin, hayatın hakikatleri karşısında bir bir tükenen hayalleri romanın ilerleyen bölümlerinde verilirken yazar, bu kısımlarda iç diyaloglara sık sık başvurmuştur. "Lise ve ardından üniversite yıllarımda ben, çevremi, ülkemin tüm insanlarını ve hatta tüm dünyayı kucaklayan bir devdim. Sonra bu dev, askerlik ve ardından gelen iki yıl içinde, önce kıtaları ve onları birbirine bağlayan okyanusları attı sırtından. Ardından ülkemi, biraz temkinli, düşünce kırılıverecek yumurta torbası gibi, usulca indirdim kucağımdan. Cami avlusuna veledini bırakan ana gibi, dönüp dönüp baktım ardımdan. Zaten bütün boğuşmalar bu vatan için, bütün hırlaşmalar bu millet için olmuyor muydu? ... Almanya'ya gelişimin üçüncü yılında tüyü yolunmuş şaşkın bir kaz yavrusu gibiyim. Devlik hak getire, cüce bile olmadığımı anlayalı bir tuhaf olmuştum. ... Her yönden döküldüğümü, maddî ve manevî her iki yönden sefaletimi tüylerim ürpererek fark ettim." (Benekçi, *Bir Şafak Yürüyüşü*, 1995; 23). Benekçi'nin hemen bütün romanlarında olduğu gibi, *Bir Şafak Yürüyüşü* romanında da kahramanımız hayatın, bilhassa gurbet hayatının insan psikolojisi üzerindeki tahribatını en azından -belli bir süre- hissetmemek ve yorgun düşen bedenini dinlendirmek için uykuya sığınmıştır. Bu kısımlarda roman kahramanı uyku ile hayat ve insan kavramları

hakkında felsefi değerlendirmeler yapmıştır: “Uykuyla zaman, rüzgarla kuytu arasındaki ilişkiyi hatırlatır bana. Rüzgar, varsın dalları uğuldatsın, kalın ağaç gövdelerini sallasın; umurunda mıdır kendini kuytuya atmış adamın? Zaman diye bir şey varsa, benim de sığınacak uykularım var. Şu dünyada ne hiçbir şey uyku kadar haz verdi bana, ne de uyanmak kadar nefret ettim hiçbir şeyden. Ne çocukluğumda oyun, ne de ilk gençlik yıllarında yaşadığım gönül ürpertileri; hiç biri ama hiç biri uykunun tadını vermedi bana. Var olmak zor, uyanmak daha da zor. ... Koskoca bir toplumu uyandırıp ayağa kaldırmak uğruna tükettiğim on dört yıl. Belki gözlerimi mutlu bir dünyaya açmak içindi.” (Benekçi, Bir Şafak Yürüyüşü, 1995; 62). Gözlerini mutlu bir dünyaya açamayacağını anlayan roman kahramanı, tüketilen on dört yıldan sonra pişmanlık hissi içinde değildir; ancak ne taraftan bakılırsa bakılsın bir gönül yorgunluğu yaşamaktadır ve vazgeçmişlik psikolojisi içindedir. Esasen buradaki kahramanın hayat içindeki duruşu ve olaylar karşısındaki vazgeçmişlik şeklinde özetlediğimiz tavrı, Benekçi'nin diğer romanlarındaki kahramanları için de söz konusudur. Yazar, çizmeye çalıştığı mücadele insanı portresinde ısrarcı değildir; O, yalnızca çevremizde her an görebileceğimiz türden insan'ı anlatmıştır. Dolayısıyla ‘gerçek hayat’ın içindeki kahramanları da o türdendir; sevdalarıyla, idealleriyle, yenilgileriyle ve vazgeçmişlikleriyle, kısacası takatleriyle ‘gerçek insan’lardır.

Aynı romanda, merkezi kahramanlardan Mehmet ile Hasan Bey arasındaki diyalogda, insan bahsi, ilahî bir bakışla değerlendirilmiştir. Hasan Bey, konuşmasında “Biz insanı en güzel özelliklerle yarattık”³ ayetinden hareketle, “Şimdi, insaf edip çevremize şöyle bir bakalım ya da yaşadığımız ortamı göz önünde bulunduralım. Hani güzellikler nerede? Görebiliyor muyuz çevremizde güzellikten bir kesit? Beyler, dünya çirkef çarşısına dönmüştür. Önce insan güzelliğini yitirdi” (Benekçi, Bir Şafak Yürüyüşü, 1995; 282) demiştir. Hasan Bey'e göre, yaratılanların en güzeli olan insan, zamanla sevimsiz bir mahluk olmuş, buna bağlı olarak, insanların yaşadığı dünya, ‘çirkef çarşısı’na dönmüştür.

³ Bkz. Kur'an, Tin Suresi, 95/4

Güvercin Geçidi romanında, insanın yalnız bir varlık olduğu gerçeği vurgulanmıştır. Buna göre insan, neye, ne kadar yaklaşırsa da neticede yalnızdır. İnsanlar arası münasebetlerde her şey konuşulmamakta, konuşulsa bile detaya inilmemekte, inilse de bir ayrıntıya gelince yol mutlaka çatallaşmaktadır. İnsan bütün bunların sonunda yine yalnız kalmaktadır. “Sırttan bir gerçek vardı: İnsanın yalnızlığı. İnsan bu parçalanamaz yalnızlığı ile bir kişilikti; kayaların derinliğinden gelen su sızıntıları gibi. İnsan bütünlüğünü sağlayan yalnızlıktan ne, ne kadar sızarsa; işte bu kadarı ipucu oluyor, bütünden haber veriyordu” (Benekçi, *Güvercin Geçidi*, 1995; 182). Benekçi'ye göre insan yalnızlığının sebebi, yaratılıştaki farklılıklardır. Yazara göre bu farklılığı insan, eşiyile bile yaşamaktadır. “Mimar Reşit dış fırçasını kavanoza koydu, sarı renkli fırçanın, Sabiha öğretmenin kırmızı fırçasına değişini, ona, başını yaslamış gibi duruşunu seyretti bir süre. Adam, fırçaların bu yakınlığını, insanların -eşlerin bile- yaşamadığını, bu tesanüdün insanlardan ve diğer canlılardan esirgendiğini düşündü” (Benekçi, *Güvercin Geçidi*, 1995; 9).

Benekçi'nin romanlarındaki yardımcı kahramanlar, aynı tip insanlardan oluşmaktadır. Bu insan tipinde fakirlikten bunalan, cehaletten şaşırın, ürkek, muhteris, hemen daima bir felaket bekleyen, sürekli kendi dar çevresinde açılıp kapanan bir insan tipi ortaya çıkar. Böyle bir insan tipinin ortaya çıkmasında, yazarın çocukluk yıllarında etkisi altında kaldığı olayların yanında, ülkemizde yaşanan yenileşme hareketlerinin çarpıklığı ve köyün değişime ayak uydurma konusundaki gecikmişliğinin de rolü vardır. Ülkedeki iktisadi ve sosyal gelişmelerin dışında/kenarında kalan veya bırakılan köylünün huzursuzluğu zamanla umutsuzluğa ve nihayet mutsuzluğa dönüşmüştür. Böyle bir sosyal psikolojinin tesiriyle köylü, kendi iç dünyasına çekilmiş, orada sadece ânı kurtarma kaygılarıyla geçen basit bir hayat tarzını seçmiştir. Köylünün iç dünyasını ve orada kopan sessiz fırtınaları yansıtmaya isteği, Benekçi'nin insan anlayışında önemli bir yer tutar.

Romancı, tek tip insandan yana değildir. Devletin tek tip insan yetiştirme politikasındaki ironiye vurgu yapan yazar, “koskoca Anadolu'yu aynı tip vatandaş imal eden bir fabrika gibi görenleri” (Benekçi, *Kırlangıçlar Erken Göçtü*, 1996; 156) eleştirmiş, insanları korku çamuruyla birbirine bağlamanın, kerpiçle duvar örmeye benzeyeceğini savunmuş, “oysa, kerpiç duvar bildiğiniz gibi çabuk

çözülür” (Benekçi, Kırlangıçlar Erken Göçtü, 1996; 157) diyerek ikazda bulunmuştur. Dayatmaların son tahlilde dayatmacıların da canını sıkacak sonuçlar doğuracağını ifade eden yazar; “topraktan başını çıkararak filize fazla dokunur, onun kendince serpilmesine mani olursanız, o filiz, ne sizin istediğiniz gibi bir ağaç olur, ne de olması icap ettiği gibi büyür... Hasılı böyle bir ağaç hiç kimsenin işine yaramaz. Gölgesi bile çarpık olur” (Benekçi, Kırlangıçlar Erken Göçtü, 1996; 156) diyerek hür düşünceli insan modelinin yanında yer almıştır.

Toplumda görülen savrukluklar, tezatlar ve kültür bunalımları karşısında, önce çözüm yolları arayan, ancak mücadele güçleri zayıf olduğu için sorunların çözümünde başarı sağlayamayan, sonra da mücadeleden tamamıyla vazgeçen aydın insan tipi, Benekçi'nin romanlarında işlenen esas tiptir. Romanlarda işlenen bir diğer önemli insan tipi de köylü tipidir. Osmanlı Devleti döneminden ırsî bir hastalık gibi Cumhuriyet'e de miras kalan köylü ile -gerektiği kadar- ilgilenmemiş politikasıyla köylüyü iyice yalnız bırakılmıştır. Köylü, hızla gelişen medeniyetten ve buna mukabil modern hayattan nasibini alamamış, derin bir yalnızlığa ve dramatik bir çaresizliğe sürüklenmiştir. “Sosyal sistemdeki kalkınmaya uyan ferdi seviyede bir değişim”i (Türkdoğan, 1998; 73) yaşamayan köylü insan tipi, bu yönüyle bazen acınacak, bazen kızılacak, bazen de kendi haline bırakılacak bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplum

Tanzimat Fermanıyla resmîlik kazanan Batılı bir toplum ve insan oluşturma isteği, Şark-İslâm medeniyeti içinde yoğrulan Türk toplumu açısından bir zihniyet kırılmasına yol açmış ve tabii olarak bu, edebî metne de yansımıştır (Balcı, 2000; 153). Şerif Benekçi'nin romanlarındaki toplum, genel karakteristiği itibarıyla söz konusu zihniyet kırılmasını yaşamışsa da, yazarın merkezi kahramanları vasıtasıyla idealize etmeye çalıştığı toplum yapısında, resmî ideolojinin oluşturmaya çalıştığı Batılı bir toplum ve insan isteğinin kültürel yönlerine bir başkaldırı vardır.

Şerif Benekçi, romanlarında kahramanlarının kimliğinde toplumun yapısını ortaya koymuş ve buradan hareketle çeşitli sorunları dile getirmiştir. Romanlarında daha çok insan üzerinde duran

yazar, insanın tek başına bir anlam ifade etmeyeceğini, ancak bir bütünlük düşüncesi içinde değer kazanacağını vurgulamıştır. Benekçi'ye göre, insan, toplum düşüncesine bağlanmadığı ve toplumu benimsemediği takdirde unutulmaya ve dışlanmaya mahkûmdur. İnsanı ebedî yaşatan ve yücelten toplumdur, toplumun değerleridir. Fertleri birbiriyle bütünleyen toplumlar hiçbir zaman geri kalmamış, sürekli ilerleme göstermişlerdir. Bir toplumun sağlam ve uzun ömürlü olması için de o toplumun bireyleri arasındaki bütün bağların kuvvetli ve sarsılmayacak nitelikte olması gerekmektedir. Aksi halde bireyler arasında görülebilecek muhtemel dengesizlikler ve ekonomik farklılıklar, o toplumun parçalanmasına ve yok olmasına neden olacaktır.

Benekçi, *Şimdi Ağlamak Vakti* romanında “köydeki toplumsal değişme”⁴ ile ilgili olarak kendine yöneltilen bir soruya şu cevabı vermiştir: “Köyde kullanılan eşya sınırlıdır. Yüzyıllardan beri kullanılan eşyalardan kağıt, sabun ve fırın gerçeği önemli bir yer tutar. Oda gerçeği var meselâ. Sonra yozlaştırılmış kahveler girer işin içine. Kahvelerin köylünün safiyetini yitirmede en büyük etken olduğunu söyleyebiliriz” (Gündoğan, 1986; 87). Romanın ilk bölümünde, henüz içtenliğini yitirmemiş bir köy hayatı vardır. “Gelinler at üstünde gelirler yeni evlerine. Toprakla bütünleşmiş insanlardır bunlar. Ülke siyasetinde ve kentte olanlardan habersiz, kendi dünyalarında yaşarlar. Yönetime kim gelirse gelsin, gelenlerden etkilenmeyen bir köy. İçeride dönük, kapalı bir köy yani. Lâkin her dönemde olduğu gibi bu dönemde de üçkâğıtçılar vardır. Bunlar resmî ideoloji ile bütünleşmiş görünen, bilhassa millî şef döneminde köylünün canını hayli yakan, köylünün ortak mallarını midelerine indiren insanlardır. Bunlar öteden beri köye gelen öğretmenleri, kendi ilgi dairelerine çekerek, köylüyü ve köylünün saygı duyduğu imamı yok farz ederek yaşayan çıkarıcı kimselerdir. Burada köylüler safiyetini hâlâ taşıyor demiyorum. Çünkü köylü de içtenliğini yitirmiştir artık, dejenere olmuştur. Gerçek anlamda saf kalabilmiş bir köyümüz var mı bilemiyorum. Yozlaşma kentten kıra doğru yol almış

⁴ Yazarın köy toplumlarındaki kültür değişmelerinin sebepleri ve şekilleriyle ilgili fikirleri, Mümtaz Turhan'ın “serbest kültür değişmeleri” şeklinde açıkladığı tezlerle uyumakta; buna karşılık yazar, söz konusu değişimin hızı ve keyfiyeti konusunda Turhan'dan daha karamsar bir tavır takınmaktadır.

ve dejenere olmamış bir yerleşim birimi bırakmamıştır” (Gündoğan, 1986; 87).

Yazara göre değişen köy toplumu, her şeye rağmen değişime direnç göstermektedir. Fakat bu, şuursuz bir dirençtir; çünkü bu gelenek ve göreneklere iman derecesinde sarılma ile mümkün olmuştur. Nitekim, Roman kahramanı Orhan ile babası Ayhan, yozlaşmış geleneklere göre dine yaklaşan cami cemaatine bazı gerçekleri söyledikleri zaman, “bu, bizim inanageldiğimiz, yapageldiğimiz din anlayışına terstir” (Benekçi, Kırlangıçlar Erken Göçtü, 1996; 158) diye tepki görmektedirler.

Tanzimat döneminde başlayan, cumhuriyet dönemi politikalarıyla hız kazanan ve 80’li yıllardan itibaren daha bir belirginleşen bireyler arası ekonomik dengesizlikler, toplum içinde birbirinden çok farklı ve birbirine düşman fertler yaratmıştır. Yoksullardan yana tavır koyan Benekçi, romanlarında “İnsanlık, dünyaya hakim olmak ve zavallıları ezmekten başka amaçları ve eylemleri olmayan zenginler zümresinden daha ağır bir yük taşımamıştır” (Tolstoy, 1992; 113) fikrini benimsemiş bir aydın olarak karşımıza çıkmaktadır. Benekçi’ye göre, kişi başına düşen millî gelirdeki dengesizlik, toplum içinde ilerisi için tehlikeli olabilecek uçurumlar oluşturmuştur. Bu durumda ekonomi, toplumsal tabakalaşmayı meydana getiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. “Mimar Reşit, pancar üreticisinin aylar sonra alacağı parayı düşündü; üç rakamlı enflasyonu, faize yatırılan yüksek meblağları ve bunların yükünü omuzlarında çeken garibanları hatırladı.” (Benekçi, Güvercin Geçidi, 1995; 184) cümlesinde roman kahramanı, ekonomik bakımdan alt kültüre mensup pancar üreticisine ve onlar gibi yaşayan bütün garibanlara acımış, duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Mimar Reşit, ilerleyen bölümde daha geniş bir düşünce açısıyla olan biteni sorgulamaktadır. “Köylüleri, onların ağzını bozan darlığı, cehaleti ve terkedilmişliği; bütün bunlara en ufak bir tepki göstermeyen sessiz yığınları; ne yandan bakılırsa bakılsın, batı ülkelerindeki sosyal tabakalarla ve onların hak arayışlarıyla, uzaktan yakından benzerlik göstermeyen Şark tipi nemelazımcılığı ve uyuşukluğu; onlar için fikir üreten beyinleri, onların ağzına bir kaşık bal çalarak gene bildiğini okuyan siyasi kadroları” (Benekçi, Güvercin Geçidi, 1995; 185) Yazar, kabahatin bir kısmını toplumda bulmaktadır. Gelir dağılımının biri gereksinimle,

diğeri insan onuru ile ilgili iki yönü vardır. (Mardin, 1997; 196). Bütün bunların bilincinde olmayan toplum, tepki göstermeyerek, çözüme doğru örgütlenmeyerek sessiz bir yığın haline gelmiştir. Halkın hayat felsefesi, dünya görüşü ve zihniyeti 'olanla yetinme' diyebileceğimiz bir kader çizgisini (Türkdoğan, 1998; 126) izlemektedir. Toplumun bu tavrı doğuya mahsus bir uyuşukluktan kaynaklanmaktadır. Nitekim, Doğulular yer, içer, yatar, uyur, doğurur; hayatı hep minder üstünde ve rüya içinde geçer... Lapacı, tembel ve hayalperesttirler (Safa, 1995; 45). Çok yayılmış ve yaşamış bir kanaate göre bütün şark fatalist 'kaderci'dir; onu garptan ayıran, lâpalaştırıran ve hımbillaştırıran bu kafa yapısıdır (Safa, 1988; 83).

Benekçi'nin bir aydın tipi olarak ortaya koyduğu Mimar Reşit, iç diyaloglarıyla baş başa bırakılmıştır. Mimar Reşit'in içinde beliren fırtınalar, elinden bir şey gelmeyişinin ezikliğini duyan, çaresiz bir aydına mahsus çırpınış tezahürleridir. Roman kahramanı, düşünceleri arasında, fikirleriyle bu topluma yol gösteren, "ideal toplum"un sınırlarını çizen diğer aydınları Remzi Oğuz Arık'ları, Mümtaz Turhan'ları, Erol Güngör'leri hatırlamış (Benekçi, Güvercin Geçidi, 1995; 220) ve adı geçen aydınların yaptıkları çalışmaların neticesiz kalışı kahramanın içini sızlatmıştır.

Yaşanan hadiseler karşısında tepkisiz ve hatta ilgisiz kalan toplum, nihayet Mimar Reşit'i çileden çıkarmıştır. Mimar, olup bitenlerden o kadar mustarıptır ki, -insan olmadığı için- hiçbir şey hissetmeyen ota imrenmiştir. "Orada, toprak bir saksıda güneş ışınlarına doğru uzanan iğne yapraklı süs bitkisinin külrengi dallarını avuçlayarak mırıldandı Mimar: 'Rengi sana benzeyen bir ülkede; uçuk benizli, göçük avurtlu köylüleri; onların her şeyini hor gören kent soyluları ve her tabakasında hissedilir bir yılmışlık ve vurdumduymazlık gözlenen et yığınlarının ortasında, ey bitki; seninle aynı hüznü yaşıyoruz. Bu denli uyuşuk, hayata küsmüş ve tüm erdemleri kendilerine küstürmüş bir toplumda, ey çiçek; sen ve diğer bitkiler benden ve benim gibilerden çok bahtiyarsınız. Hiç olmazsa otsunuz. Bu edilgen ve güdülmeye yatkın toplum, o bile değil. Ot bile değil'" (Benekçi, Güvercin Geçidi, 1995; 185) diyen roman kahramanı, topluma yer yer hakaret etmiştir. Bunu, Mimar Reşit'in öfkesine ve öfkesinden kaynaklanan heyecanına bağışlamak gerekmektedir. Aynı romanın ilk bölümlerinde geriye dönüşlerle roman kahramanının çocukluk yıllarına değinilmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın memleket

insanını ne derece etkilediği gözler önüne serilmiştir. “İkinci Dünya Savaşı’nın bütün cephelerde acımasızca devam ettiği 943 yılının ağustos ayı sonlarında kasaba esnafının hali perişandı. Kaldırdıklarının çoğu ellerinden alınan köylülerin pek azı kasabaya iniyor, onlar da yarım okka tuz ve bir gazoz şişesi sıvı yağla evlerinin yolunu tutuyorlardı” (Benekçi, Güvercin Geçidi, 1995; 54).

Kumsal Olmayan Ada romanında yoksul halk tabakaları, romanın merkezi kahramanı Salih Bağcı’nın bakış açısından verilmiştir. Salih, yoksulluğu derin bir şekilde yaşamamışsa da, Salih’in çevresinde bulunan şahısların hemen hepsi, annesi ve köylülerin çoğu fakir kimselerdir. Salih’in başına gelen felaketlerin pek çoğu yoksulluk ve yalnızlıktan kaynaklanmıştır. Babası ölmüş, köydeki dul anası da toprağa bağlı yoksul bir hayat sürdürmektedir. Romanda köylüleri Manisa ovalarında pamuk tarlalarında ırgatlık yaparken görmekteyiz. “Nisan ayının ortalarına doğru Balıkesir’den gelen seksen kişilik işçi tayfası çiftlik damlarına yerleşti, işçiler ertesi gün işbaşı yaptı. Üçte ikisi kadın olan işçilerin gelmesiyle çiftlik iyice hareketlendi.” (Benekçi, *Kumsal Olmayan Ada*, 1991; 171) cümlelerinde bahsi geçen pamuk işçileri, Anadolu’nun dört bir yanından gelmiş fakir kimselerdir. İşçilerin çiftlikteki yaşamlarını anlatan “Kadınlar sabah erkenden kalkıp tulumalarda yüzlerini yıkıyor, ocaklarını yakıp önlerinde çömelerek çorbalarını kaynatıyorlardı. Dayıbaşı denilen işçibaşının çaldığı kalkış düdüğüyle başlıyordu gün. Sabahları, herkes traktör kasalarına binip tarlalara gidiyordu” (Benekçi, *Kumsal Olmayan Ada*, 1991; 171) ifadelerinden de açıkça anlaşılacağı gibi çiftlikteki yaşam, adeta askeri bir kampı hatırlatmaktadır. Bu çiftliklere gelenler yalnızca erkekler değildir, onların kadınları ve çocukları da çalışmakta, kurulan çadırlarda küçük bebekler yaşamaktadır. Yoksulluk içinde kıvranan toplumun küçükünden büyüğüne bütün fertleri aynı zorlukları yaşamakta, sıkıntıyı beraber paylaşmaktadır. “Demiryoluna üç, köye ise iki kilometre uzakta bulunan çiftlik, ovanın en zengin ağasının üç çiftliğinden biri ve en büyüğüdü” (Benekçi, *Kumsal Olmayan Ada*, 1991; 170) ifadesinden de açıkça anlaşılacağı gibi köy toplumunda iki ayrı tabaka vardır: ağalar ve köylüler. Ağalar, bu romanda “mutlu azınlığın”; köylüler ise, “öteki Türkiye”nin temsilcisi olmuşlardır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Türkiye’nin değiştiremediği bir

gerçeği olan ağalık müessesesi, Benekçi'nin romanında hiç sorgulanmamış, bu müessese romanlarda sadece bir fon olarak kullanılmıştır.

Yazara göre bu ülkenin kalkınmasını engelleyen faktörlerden biri toplumdaki sınıf farklılıklarının doğurduğu uçurumdur. Batıdaki toplum tabakalarında böyle büyük boyutlarda bir uçurum söz konusu değildir. Demokrasisi nisbeten daha insanî görünen Batı, halkını bütün etnik unsurlarıyla bir ayırım gözetmeden korumuş, yoksulu zengine ezdirmemiştir. Hemen her konuda olduğu gibi özgürlükler konusunda da Avrupa'ya ayak uyduramayan toplumumuz, özgürlüğü istemekle birlikte, cehaletinin tesiriyle özgürlüğün ne demek olduğunu, nasıl isteneceğini ve nasıl işlediğini bilmez. Özgürlük çığırkanlığı yapanlar da, aslında halkın değil, kendi çıkarlarının peşindedir. Zorbalık ve baskı, insan özgürlüğünün en önemli engelleridir. Batı'da toplumlar bu engelleri bedel ödeyerek aşmış ve bir defa yakaladığı özgürlüğün kıymetini bilmiştir. Bizde ise gelişmeler böyle olmamış, özgürlük kavramını ortaya atanlar, çoğu kez yeni bir baskının ve zulmün başlatıcısı olmuşlardır. Toplumun ortak dileği olan özgürlük, toplumun geneline yayılmamış; özgürlükten ve onunla gelen nimetlerden ayrıcalıklı bir grup insan yararlanmıştır. Sayıca ekseriyeti oluşturan geniş halk tabakaları da, seçim sandığına hangi öfke birikimiyle giderse gitsin, kendisinin değil gene hakim odakların ve çıkar çevrelerinin kazançlı çıktığını görmüş ve bir kez daha aldandığını derin bir pişmanlıkla hissetmiştir. Geçim sıkıntısı ve huzursuzluk roman kahramanı Emin Ağa'nın ağzıyla şu şekilde verilmektedir. "...asker amcalar geliyordu köye. Ekilip dikilenlerden bir kısmı sahiplerine bırakılıyor, geri kalanı kağnılarla, at arabalarıyla kasabaya götürülüyordu. Çocuklar için her şey bir oyun, bir eğlenceydi. Büyüklerin suratından düşen bin parça olsa da, yaşlı nineler kapı önlerinde homurdansalar da, onlar büyüklerinin bu haline bir anlam veremiyorlardı. Çocuklar için değişen tek şey, arada bir yedikleri dayanın sıklaşmasıydı. Bir de her gün tanık oldukları dırdırların çoğalması, geceden gündüze taşınmasıydı" (Benekçi, Kırılmaçlar Erken Göçtü, 1995; 89).

Benekçi'ye göre, ülke demokrasi ve hukuk algılayışında da Batılı anlamda ilerlemiş değildir. Batı, bütün halkını kanun karşısında eşit tutarken, bizim yöneticilerimiz, hukuk anlayışından uzak durarak, halka eşit davranmayarak halk arasında ayrılıklar yaratmıştır. Bu

ayrılık halk arasındaki mevcut huzursuzluğu arttırmış, halkın devletine olan güvenini azaltmıştır. Bireyleri arasında soğukluk, kopukluk olan toplumun millî birliği sağlaması mümkün değildir. Millî tesanüdü sağlayamayan bir toplumun ise, ayakta kalması ve ilerlemesi düşünülemez.

Yoksulluk kültürü⁵, Benekçi'nin romanlarındaki hakim temadır. Romanlarda, yoksul halk tabakalarının yanında, onların dertlerine yabancı, gününü gün eden, yeme- içme, eğlence ve cinsellikten başka kaygıları olmayan zengin tabakaya mensup kişilere hemen hiç rastlanmaz.

Yazar, romanlarında toplum ve mekan arasında kültürel açıdan bir ilgi kurulurken, *Kumsalı Olmayan Ada* ve *Kırlangıçlar Erken Göçtü* romanlarında Almanya ile Almanya'da yaşayan Türk toplumu arasında sosyal ve psikolojik açıdan bir ilişki kurulmuştur. Yazar, *Güvercin Geçidi* adlı romanında, Cumhuriyet kültürüyle hızlanan yenileşme hadiseleri ile birlikte değişik kültürlerin etkisiyle Kütahya'nın eski sadeliğini ve ihtişamını kaybetmesine üzülmemektedir. Kütahya, Benekçi'nin romanlarında kültür değerlerinin odak noktasını teşkil eden bir şehirdir. Bu yönüyle Kütahya şehri romanlarda sembolik mekandır. Romanlarda Kütahya kadar olmasa da İstanbul ve Erzurum şehirlerinin de adı geçmekte ve buraların da kültürel açıdan değerleri ortaya konulmaktadır. Kütahya mimarîsiyle, Ulucami'siyle, türbeleriyle, medreseleriyle, ulu çınar ağaçları ve taşlık yollarıyla eski kültürümüzün halen canlılığını kaybetmemiş şehirlerindedir. Osmanlı Devleti döneminde Anadolu Beylerbeyi Sancağı konumunda olan şehir, Germiyanogulları'na başkentlik yapmıştır. Kütahya'da birçok mimarî eserler inşâ edilmiş, şair, edip ve fikir adamları bu şehirde toplanarak eserler yazmışlardır; burası her bakımdan Anadolu'nun önemli merkezlerinden olmuştur (Değirmenci, 2001; 18). Roman kahramanları çoğu kez Kütahya hasretiyle yanıp tutuşan, ondan ayrı kalmak istemeyen tipler olarak karşımıza çıkmışlardır. *Güvercin Geçidi* romanında geriye dönüş tekniğiyle sık sık Mimar

⁵ Batılılaşmaya, bilhassa sanayileşme ve kentleşmeye uyum sağlama aşamasında kültürel dengenin meydana gelememesi durumunda oluşan bir yan kültürdür. Bu kültür, daha çok gelir azlığı ve geçim güçlüğü şeklinde tezahür eder. Zamanla o kültür grubu içindeki bütün bireylerin zihniyetini ve davranışlarını tesir altına alır. Yoksulluk kültürü kavramını sosyal bilim literatürüne ilk dahil eden antropolog Oscar Lewis'tir. Bu kavramı bizde en fazla işleyen ise Orhan Türkdoğan'dır. Bkz. Değişme-Kültür ve Sosyal Çözümle. s. 107-112 ; 125-139.

Reşid'in çocukluk yıllarına değinilmiştir. Bu bölümlerde Mimar, çocukluğunun geçtiği Kütahya'ya özlem duymakta, o yıllara ait anıları canlandıkça hüzünlenmektedir.

Benekçi, iki kültür arasında bocalayan ve tam bir tüketim toplumuna dönen toplumumuzun bütün yönleriyle bir çıkmaza girdiğini belirtir. Romanın ilk sayfasındaki Kütahya tasviri ve 17-21 sayfaları arasında kahramanların tartışmaları şeklinde verilen diyaloglarda bunu açıkça görmekteyiz. Bu bölümlerde özetle yaşanan bunalımların içinden çıkılmaz bir hâl aldığı, toplumun bütün yönleriyle bir çıkmaza girdiği belirtilmiştir. “Artık şehzadesi yoktu bu kentin; sıradan insanlar yaşıyordu, sıradan insanlar yaşıyordu ahşap, dik çatılı evlerde” (Benekçi, Güvercin Geçidi, 1995; 7) diye başlayan tasvir paragrafında, toplumun bunalımları verilirken, mekan tasvirlerinden istifade edilmiş, yaşanan gelişmelerin birer canlı şahidi durumundaki tarihî Kütahya şehri ustalıklı kullanılmıştır.

Benekçi, eski aile geleneği içinde, toplum yaşamı üzerinde etkili olan olaylara romanlarında geniş yer vermiştir. Eski kültürümüze bilimsel bir açıdan bakan yazar, bazı geleneklerin güzelliğinin yanı sıra bazılarının da olumsuz sonuçlar doğurduğunu vurgulamıştır. Yazar, romanlarında kadının sosyal yaşam içerisindeki yerini ve rolünü sık sık sorgulamıştır. Nitekim Tanzimat'la beraber içtimâî hayatımızda en çok değişmeye uğrayan, daha doğrusu doğu ve batı telâkkisinde zıtlıkların en fazla görüldüğü müesseselerden biri de aile olmuştur (Okay, 1991; 159). İdeal ailenin sınırlarını çizmeye çalışan yazar, bunu sadece roman kahramanlarının diyaloglarıyla başarmaya çalışmış; buna karşılık erkeği dış hayatın bütün sahalarında hakim kılarken, kadını aile içinde mütalâa ederek ciddi bir çelişki içine düşmüştür. Her şeye rağmen Benekçi, romanlarında toplumu oluşturan bireylerin eşit haklara sahip olması gerektiği, kadın-erkek ayırımının çağın gerisinde kaldığı fikrini sıkça işlemiştir. Öte yandan romanlarda toplum içindeki gelir dağılımı farklılığından ve farklılığın doğurduğu sosyal tabakalardan bahsedilmiştir. Yazara göre toplum yaşadığı pek çok sorunun temelinde iktisadi bozukluk yatmaktadır. Yazar, toplum-ekonomi ilişkisi üzerinde yoğun bir şekilde durmuştur. Romanlarda üzerinde durulan bir diğer konu da, halkın kendisini ezen ve hatta yok sayan sisteme tepkisiz kalışıdır. Roman kahramanları, bir aydın olarak böyle bir toplumda yaşamının

Hakan Değirmenci

dayanılmaz eziyetini yaşarken, bir taraftan da çözümler üretmişler, aydın olmanın gereğini yerine getirmeye çalışmışlardır.

Sonuç

Şerif Benekçi'ye göre insan kainatın en önemli ögesidir ve bu nedenle onun varlık sahnesindeki duruşu, mücadeleleri, gönül dünyasında yer alan gel-gitlerle dolu serüveni dikkate alınmalıdır. Yazar, insan kavramını felsefi bir yaklaşımla değerlendirmiş ve bu konudaki fikirlerini romanlarındaki merkezi kahramanlar vasıtasıyla açıklamış, vak'alar zinciri içerisinde kahramanların hayata ve olaylara karşı tavırlarından hareketle insan anlayışını roman dünyasının içine oturtmaya çalışmıştır. Romanlardaki merkezi kahramanlar son derece aktif, mücadeleci ve dolayısıyla dışa dönük tiplerdir. Buna karşılık yardımcı kahramanlar yalnızca merkezi kahramanların netleşmesi ve olay örgüsünün devamı için gerekecek aksiyonu sağlayan pasif ve içe dönük karakterlerdir.

Romanlarda daha çok şehir ve köy kültürleri arasında kalan Türk insanının yaşadığı kültür çatışması işlenmiş; bu çatışmanın birey ve toplum üzerindeki psikolojik ve sosyolojik sonuçları felsefi yaklaşımlarla gözler önüne serilmiştir. *Kumsalı Olmayan Ada* ve *Bir Şafak Yürüyüşü* romanlarında, Türk insanının yaşadığı kültür bunalımı, Anadolu'nun dışındaki bir coğrafyaya, Almanya'ya taşınmış, yabancı topraklardaki gurbet insanlarının yaşadığı psikolojik gerilim ele alınmıştır.

İnsan bahsi, romanlarda kimi zaman mistik yaklaşımlarla değerlendirilmiştir. Bu bölümlerde, teolojik bir takım bilgiler düzleminde kalınmış, yani dünya hayatının gurbetten ibaret olduğu fikrinden hareketle “yalan dünya” sonucuna varılmıştır. Romanlardaki insan anlayışında, üzerinde en çok durulan konu, insanın yalnız olduğu gerçeğidir. Buna göre, insan, öylesine derin bir yalnızlığın içindedir ki, bu yalnızlığı eşiyile bile yaşamaktadır.

Çalışmamızda insan kavramıyla birlikte üzerinde durduğumuz bir diğer konu da “toplum” meselesidir. Yazarın *Güvercin Geçidi* romanı dışındaki bütün romanlarında ele alınan toplum, köy toplumdur. Yazar, köy toplumlarında yaşanan değişmeyi gözler önüne sererken, Şark ve Garp mefhumlarının tahlilini yapmış ve buradan hareketle sık sık medeniyet mukayesesine gitmiştir. Yazar,

Şark-İslam medeniyeti içinde yoğrulmuş Türk toplumunu türlü yönleriyle işlerken, 17. ve 18. asırlarda başlayan, Tanzimat'la bir tür resmîlik kazanan ve Cumhuriyet'le birlikte toplumun bütün kademelerine nüfuz eden Batılılaşma macerasını, meselenin merkezine yerleştirmiştir. Ancak, şunu özellikle belirtmek gerekir ki, toplumsal değişim, romanlarda daha çok olumsuz bir yaklaşımla yorumlanmıştır. Yazara göre, toplum, bu değişime direnç göstermiştir, ancak bu direnç çoğu kez şuarsuzca yapılmıştır. *Güvercin Geçidi* romanında ise şehirde yaşanan toplumsal değişim ele alınmıştır. Yazara göre, Cumhuriyet döneminin iktisat politikaları, sosyal tabakalaşmayı iyice belirginleştirmiş, bunun neticesinde toplum içinde birbirine yabancı ve âdeta düşman fertler yaratmıştır. Toplumsal piramidin alt tabakasını teşkil eden bireyler, “olanla yetinme” diye tabir edebileceğimiz bir kader anlayışını benimsemiş ve âdeta çözümsüzlüğün bir parçası olmuşlardır. Benekçi'nin romanlarındaki aydınlar, bu zihniyetle mücadele eden tipler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki, aydınlar zamanla ekonomik, siyasi ve psikolojik bazı nedenlerle yılgınlık içine düşmüşler ve mücadeleden vazgeçerek sadece ideallerinden değil, yaşadıkları toplumdan da kaçmayı yeğlemişlerdir. Dolayısıyla aydın zümre, zamanla içine yaşadıkları toplumla zihniyet ve davranışlar bakımından örtüşmüştür, gerçek hayatın insanları olmuşlardır. İnsanî ve toplumsal süreçler bağlamında, yaşanan bu hüznün verici gelişmelerin belli başlı sebepleri elbette ki yoksulluk, cehalet, ülkedeki hukuk düzeninin ve demokrasi anlayışının yetersizliği şeklinde açıklanmıştır. Yazar, olup bitenler karşısındaki tavrı nedeniyle kimi zaman öfkeyle toplumu eleştirmiş; kimi zaman da “Bu romanı⁶ ıstırabımı göğsümde hissettiğim, seherlerde duacı olduğum milletimin istikbaline adıyorum” (Banu, 1997; 9) diyerek toplumu mazur görmüş ve içinde yaşadığı topluma merhamet duygularıyla yaklaşmıştır.

Kaynaklar

- [1] Balcı, Yunus (2000), Batılılaşma Açısından Roman Aydın İlişkisi ve İlk Dönem Romanlarımızda Aydınlar, Türk Yurdu Dergisi, S:133, Ankara.
- [2] Banu, Ayşe (1997), Şerif Benekçi ile Mülakat, Töre Dergisi, S.76, Eylül, İstanbul

⁶ Burada sözü edilen roman Kırılancılar Erken Göçtü'dür.

Hakan Değirmenci

- [3] Benekçi, Şerif (1991), Kumsal Olmayan Ada, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- [4] Benekçi, Şerif (1995), Bir Şafak Yürüyüşü, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- [5] Benekçi, Şerif (1995), Şimdi Ağlamak Vakti, 5. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- [6] Benekçi, Şerif (1995), Güvercin Geçidi, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- [7] Benekçi, Şerif (1996), Kılancılar Erken Göçtü, 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- [8] Değirmenci Kevser (2001), 19. Yüzyılın Sonları ile 20. Yüzyılın Başlarında Kütahya Vilayetinin Demografik Yapısı ve Ekonomik Durumu, Pamukkale Ün. SBE. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- [9] Gündoğan, Hikmet (1986), Romancı Şerif Benekçi ile Roman ve Romanımız, Aylık Dergi, S:87, İstanbul.
- [10] Mardin, Şerif (1997), Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [11] Okay, Orhan (1991), Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi, MEB Yayınları, İstanbul.
- [12] Safa, Peyami (1988), Türk İnkılabına Bakışlar, Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara.
- [13] Safa, Peyami (1995), Fatih-Harbiye, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- [14] Taşdelen, Ali (1990), Günümüz Romancılarından Şerif Benekçi ile, Türk Edebiyatı Dergisi, İstanbul.
- [15] Tekşen, Adnan (1989), Roman, Yazarlar Birliği Yıllığı, S.9, İstanbul.
- [16] Tolstoy, Lev Nikolayeviç (1992), Sanat Nedir, Çev: Baran Dural, Şule Yayınları, İstanbul.
- [17] Turhan, Mümtaz (1994), Kültür Değişmeleri, Marmara Ün. Yayınları, İstanbul
- [18] Türkdoğan, Orhan (1998), Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.